

La Medalla de la Ciutat de Girona (1940-1995)

ROSSEND CASANOVA*

Poc coneguda avui, la Medalla de la Ciutat de Girona va ser un símbol més de la dictadura franquista, que se'n serví per premiar els seus adeptes i les seves gestes. Dissenyada per l'arquitecte municipal gironí i feta a Barcelona, va perdurar fins a l'arribada de la democràcia.

Una altra medalla franquista

Quan, el 7 de juny de 1940, l'Ajuntament de Girona creà la Medalla de la Ciutat, ho va fer en plena sintonia amb altres capitals de l'Estat, que també promovien les seves amb l'objectiu de normalitzar, mitjançant un guardó, les accions fetes pels propis feixistes durant la Guerra Civil. Aquesta idea es manifesta, no tant en els principis d'atorgament, que tenien la voluntat de "*premiar relevantes servicios personales o colectivos prestados a la misma [ciudad] por particulares, entidades nacionales o súbditos extranjeros, siempre que constituyan méritos excepcionales de alto ejemplo patriótico, intelectual y moral, haciendo suyo el sentir general de la población*", sinó en els guardonats, que en general foren membres de l'estament polític i militar del règim.¹ El franquisme s'afanyà a presentar la medalla com "*la genuina condecoración gerundense*", segons el diari oficialista *Los Sitios*, que es vantava informant que, malgrat els pocs anys transcorreguts, "*son ya numerosas, para honra de Gerona, las personalidades a las cuales ha sido concedida nuestra Medalla en sus diversas categorías, formando en conjunto una buena lista que viene a constituir algo así como una Orden ciudadana, testimonio perenne de la gran aportación gerundense a la grandeza de la Patria*".²

* Dr. en Història de l'Art. President de la SCEN (IEC).

1. MONER, Antonio. "Notas de la Región. Gerona. Merecido galardón a una Empresa ejemplar", *La Vanguardia*, Barcelona, 27 d'octubre de 1944, p. 12.

2. El diari va publicar un extens article sobre la Medalla de la Ciutat i explicava per què foren lliurades a les personalitats que l'ostentaven en aquell moment. CLARA, José María. "La Medalla de la Ciudad, genuina condecoración gerundense", *Los Sitios de Gerona*, Girona, 6 de juliol de 1952, pàg. 8.

Girona havia estat la darrera de les províncies catalanes a ser presa pel bàndol franquista i la ciutat va caure a les seves mans el 4 de febrer de 1939. Quan encara no havia transcorregut un any, el nou règim ja promovia aquesta medalla (en tres categories: or, plata i coure) i, per estalviar-se un concurs d'idees per trobar el model més apropiat, l'alcalde Alberto de Quintana va tirar pel dret i l'encarregà a Juan Gordillo, que aleshores era l'arquitecte municipal interí.³ El consistori sol·licità a Madrid, al *Ministro de la Gobernación*, el permís pertinent (hi adjuntava còpies de "*los diseños de anverso y reverso*") i les normes per a la seva concessió. El ministeri, després de remetre la documentació a la Real Academia de la Historia i a la Real Academia de Bellas Artes, i que aquestes informessin favorablement, autoritzà la seva creació sense posar cap altra limitació que la de rebre les propostes de concessió i reservant-se el dret de veto.⁴ L'atorgament de la medalla anava precedida d'un expedient (on hi havien de constar els mèrits) que instruïa la *Comisión Municipal Permanente*, i després era proposada al Ple municipal per la *Comisión Consistorial de Gobernación*.

Resulta interessant l'informe favorable de l'acadèmic Francisco Álvarez-Ossorio, de la Real Academia de la Historia, signat el 13 de juny de 1941, perquè hi relaciona les anteriors concessions gironines: "*Existen precedentes, pues hay algunas otras ciudades que tienen medalla honorífica y la misma Gerona, ya en 1810, concedió cruces a sus defensores, y Álvarez de Castro creó varias especiales, y los individuos del batallón de la Cruzada se distinguían por una medalla que en su anverso llevaba la imagen de San Narciso y en el reverso el escudo de Gerona*".⁵ Poc degué influir aquest informe; molt probablement des de la *Dirección General de Administración Local*, es va donar permís a l'Ajuntament de Girona per produir la medalla, atès que la primera es concedí mesos abans que arribés l'informe, el febrer de 1941, a l' "*heroico general don Camilo Alonso Vega, que mandaba las tropas liberadoras de Gerona*", ciutat que havia salvat "*de la tiranía marxista*".⁶

3. Segons l'expedient de Personal de l'Ajuntament de Girona, l'any 1951, Juan Gordillo Nieto va obtenir en propietat la plaça d'arquitecte municipal. No obstant això, el 18 d'abril de 1940 havia estat nomenat arquitecte municipal amb caràcter interí. Dades facilitades per l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Girona (22/05/19).

4. Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Medalla de la Ciutat. Propostes de concessió categoria or, 1941-1967.

5. ALVAREZ-OSSORIO, Francisco. "Informe sobre la solicitud del Ayuntamiento de Gerona para reproducir la Medalla de la Ciudad", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, Real Academia de la Historia, Madrid, 1941, pp. 87-89.

6. "El II aniversario de la liberación de Gerona", *La Vanguardia*, Barcelona, 5 de febrer de 1941, p. 3. Vegeu també: CLARA, José María. "La Medalla de la Ciudad, genuina condecoración gerundense", *Los Sitios*, Girona, 6 de juliol de 1952, pàg. 8.

La Medalla de la Ciutat

És una peça de 30 mm de diàmetre i 2 mm de gruix les d'or, i d'igual diàmetre i 3 mm de gruix les de plata i coure. Du anella i una cinta per dur-la penjada que permetia “*ser ostentada como condecoración*”.⁷ Això recorda la *Creu de distinció del Setge de Girona* de 1810 i la *Medalla del Centenari* de 1909.

A l'anvers, hi ha representat l'escut coronat (corona ducal) de la ciutat, envoltat de branques de llorer, i una orla en filigrana en la qual es recolza una cinta amb la creu lliurada als seus defensors el 1810, tot envoltat de la llegenda “LA · INMORTAL · CIUDAD · DE · GERONA · ” i, a sota, la paraula “HONOR”.⁸ El revers representa un relleu inspirat en l'escena que César Álvarez Dumont (1866-1945) pintà en el seu oli *El gran dia de Girona* (c. 1890). El quadre evoca el setge del 19 de setembre de 1809, ocorregut durant la Guerra del Francès, i és propietat del Museu del Prado, que el té dipositat al Castell de Sant Ferran de Figueres.

Fotografia de la medalla: Museu d'Història de la Ciutat de Girona

César Álvarez Dumont, *El Gran día de Girona*, c. 1890.

La medalla recull la part inferior esquerra.

7. CLARA, Josep. “Notes sobre la fàbrica Grober (1890-1978)”, *Revista de Girona*, núm. 106, Girona, 1984, p. 48.

8. En els documents de l'època apareix el concepte “distintivo honorífico” que es referia a la paraula HONOR de l'anvers.

Segons consta en el Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Girona, quan en el Ple celebrat el 7 de juny de 1940 s'aprovà la creació de la Medalla de la Ciutat, es va fer constar, en el punt número 7 de l'acord, que “*el señor Arquitecto municipal formará un diseño de Medallas*”.⁹ El diari del règim *Los Sitios* també se'n va fer ressò indicant “*respondiendo todo a proyecto y dirección del Arquitecto municipal, don Juan Gordillo*”.¹⁰

El protagonisme d'aquest arquitecte havia arribat amb l'entrada dels feixistes a Girona. Juan Gordillo Nieto (1901-1987) va substituir l'anterior arquitecte municipal, Ricard Giralt i Casadesús (1884-1970), depurat per les autoritats franquistes. Gordillo havia obtingut el títol d'arquitecte el 1924 i un dels seus primers treballs com arquitecte interí va ser construir el Mercat del Lleó, iniciat el 1941 utilitzant presos polítics com a manobres i inaugurat el 1944 amb la benedicció del bisbe Cartanyà. Guanyà la plaça d'arquitecte municipal (1951-1969) i projectà un bon grapat d'obra pública, com l'antic Pont de l'Alferes Huarte (1940-1941), la popular font del *Nen de la Tortuga* (1945), el projecte de tribuna per al Camp de Fútbol de Vistalegre (1949), la Residència Militar (1950), els pisos socials del Grup Mazo Mendo (1953), l'edifici d'entrada als Jardins de la Devesa i el Restaurant Bar Rosaleda (1963), el projecte d'ampliació del cementiri municipal (1950-1960) i participà en la construcció del Passeig Arqueològic, entre d'altres. No li coneixem medalles anteriors.

El disseny de la seva medalla va ser després dibuixat (“*anverso, reverso y encuño*” [sic.]) per Jaume Busquets i, posteriorment, fabricat al taller de Ramon Sunyer i Clarà (Barcelona, 1889-1963). Fill d'orfebre, la seva nissaga havia fundat l'establiment barceloní l'any 1835; el 1875, van traslladar la botiga i el taller al carrer de l'Argenteria i, el 1925, es desplaçaren de nou, ara a la cèntrica Gran Via de les Corts Catalanes, als tallers de la qual es va fer aquesta peça. Aleshores hi treballaven prop de cinquanta artesans, entre joiers i argenteres. Sunyer havia guanyat la Medalla d'Or en joieria a l'Exposició d'Arts Decoratives Modernes de París (1925) i el mateix guardó al Saló d'Artistes Reunits de Barcelona (1929). A la Triennal de Milà (1936), havia obtingut el Diploma d'Honor i la Medalla de Plata i, durant la postguerra, havia guanyat dues Medalles d'Or en les modalitats de joieria i orfebreria a l'Exposició Nacional d'Arts Decoratives de Madrid (1947).¹¹ Malgrat que encara falta un estudi a fons sobre les seves medalles, Crusafont en documenta unes quantes.¹²

9. DE HEREDIA, Juan. “La Medalla de Oro de la Ciudad a D. Luis Rodríguez de Miguel”, *Los Sitios*, Girona, 16 de juny de 1959, p. 4.

10. *Cit. Supra*. CLARA, José María. “La Medalla de la Ciudad”.

11. NEGRE, Narcís. “Orfebreria, argenteria i joieria – Art Sacre”, *Taüll*, núm. 46, SICPAS (Secretariat Interdiocesà per a la Custòdia i Promoció de l'Art Sagrat de Catalunya), Girona, juliol-agost 2016, p. 10-13.

12. CRUSAFONT, Miquel. *Medalles commemoratives dels Països Catalans i de la Corona catalano-aragonesa*: (S. XV-XX). Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Barcelona, 2006, p. 88 i 89.

Podem atribuir la fabricació de les primeres medalles a Ramon Sunyer perquè el seu fill Oriol (1923-1990) no s'incorporarà al taller familiar fins l'any següent. Ara bé, ambdós van treballar en molts projectes aquells anys (sobretot de temàtica religiosa, després de les pèrdues de la Guerra Civil) i Oriol s'ocupà de les medalles que es realitzaren posteriorment.

La documentació que conserva l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona inclou les cartes d'encàrrec a Sunyer i la correspondència d'aquest amb el responsable de Cerimonial, Joaquín Sendra, com aquesta (del 17 d'octubre de 1945) que detalla els imports: *"Agradezco su encargo y he ordenado la ejecución inmediata de la medalla de oro que me pide. Su presupuesto asciende a 2.400 pesetas, con cinta y pasador con imperdible para prender en el pecho. [...] Respecto a la fecha de entrega, le manifiesto que estará terminada dentro de este mismo mes"*.¹³

El fet que fos realitzada a Barcelona es pot entendre pels pocs establiments o joeries que funcionaven a Girona, com Carmaniu (fundada el 1930 i dedicada principalment a l'elaboració de trofeus), i perquè, en plena postguerra, hi havia una limitació de material i de mà experta. Com bé confirma un escrit de Luis Orgaz Yoldi, alt comissari d'Espanya al Marroc, adreçat a l'alcalde de Quintana, a qui va agrair *"el envío de la cinta que me remite, para confeccionar el pasador de la Medalla de Oro de esa Ciudad"*, la cinta se li va enviar el 26 de juny de 1942 amb l'aclariment següent de l'alcalde: *"No corresponde exactamente al modelo que para ello tiene señalado el Ayuntamiento en los acuerdos de creación de la Medalla, pues tiene ésta respecto de aquél pequeñas diferencias de tonalidad y clase de tejido, pero por más que se han hecho búsquedas y gestiones, ha sido imposible encontrar en el mercado el tipo exacto. Ruego pues que provisionalmente use la que se remite y en cuanto se haya podido resolver la confección del tipo definitivo, le será remitido éste"*.¹⁴

El vincle amb Sunyer també el trobem en la figura del dibuixant, pintor i escultor Jaume Busquets (1903-1968), nascut a Girona però establert a Barcelona (Roger de Llúria 49, principal 1a). Ell s'encarregà de materialitzar el disseny de Gordillo i fer-ne el modelat, de tractar amb Sunyer i d'elaborar el diploma amb pergamí que acompanyava cada atorgament de medalla, dibuixant i pintant l'orla decorativa i les lletres amb el nom del guardonat.¹⁵ Sabem també per una carta de Sunyer (novembre de 1945) que *"D. Jaime Busquets tiene el pergamino pendiente solamente de las firmas que le ruego tenga la bondad de remitir para ser calcadas en él, y quedará terminado enseguida"*. I també que *"por conducto de la agencia Vidal y Fábrega le remito hoy la medalla de oro que me encargó, así como el pergamino realizado por el Sr. Busquets"*.¹⁶

13. Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Medalla de la Ciutat. Propostes de concessió categoria or, 1941-1967.

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*.

Atorgaments

Segons consta a la documentació de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona, la Medalla d'Or de la Ciutat es concedí a (per ordre cronològic): (1) Camilo Alonso Vega, "*Liberador de Gerona*", acord de concessió: 31/12/1940; (2) Francisco Franco Bahamonde, "*Caudillo de España*", acord de concessió: 07/11/1941; (3) Luis Orgaz Yoldi, "*Capitán General IV Región Militar*", acord de concessió: 07/11/1941; (4) Alberto de Quintana Vergés, "*Méritos en la al-caldia*", acord de concessió: 05/10/1945; (5) Luis Rodríguez de Miguel, "*Excepcionales servicios a la ciudad*", acord de concessió: 05/06/1959; (6) Pedro Ordis Llach, "*Excepcionales méritos en favor de la ciudad*", acord de concessió: 07/07/1967; i (7) José Bonet Cuffí, alcalde la ciutat, no consta data d'acord. Pel que fa a la de plata, se'n van concedir 32. La primera, el 1944, a la Sociedad Anónima Grober, i la darrera, el 1977, a Juan Cruz Estrada. Finalment, la de coure s'atorgà a onze persones, majoritàriament excombatents, atès que hi tenien dret aquells que havien estat anteriorment premiats amb la *Medalla de Campaña*.¹⁷

El Llibre de Registre i altres guardons

A l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona es conserva el Llibre de Registre que recull el nom de les persones i entitats a les quals es concedí la medalla. Es tracta d'un volum enquadernat luxosament, amb l'anvers i el revers de la medalla reproduïts a la tapa, sota el títol *Libro de Registro*. S'hi obrí una diligència, el 3 de setembre de 1952, en la qual s'estrenà el llibre i s'anotaren les medalles d'or, plata i coure concedides.¹⁸

Són diversos els guardons que segueixen la Medalla de la Ciutat. Ja el 15 de juny de 1951, el plenari municipal acordà concedir la "*Medalla Deportiva de la Ciudad de Gerona*" en les modalitats d'or, plata i coure.¹⁹ Sabem que "*por la oficina técnica de Obras, de esta Corporación Municipal, se procederá a la confección del proyecto [...], de características materiales parecidas a las de la Medalla de la Ciudad, pero con motivos expresivos del laudo al mérito deportivo*" i que novament va ser-ne l'autor l'arquitecte Juan Gordillo.²⁰ Les categories també foren les mateixes, fins al punt que la d'or, novament, "*no podrá ser ostentada por más de cinco individuos o entidades deportivas*", vint-i-cinc les de plata i un nombre il·limitat les de coure.²¹

17. Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Ajuntament de Girona. Referència: R. 12.534.

18. Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Ajuntament de Girona. Distincions. Medalla de la Ciutat.

19. El *Ministro de Gobernación* aprovà el seu reglament el 20 de juliol de 1956.

20. Punt "Anexo" de la proposta aprovada pel Ple Municipal el 2 de febrer de 1951.

21. Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Ajuntament de Girona. Referència: R. 12.534. Vegeu també el lligall: *Medalla Esportiva de la Ciutat. Expedient de creació i reglament de la medalla (1951, 1955). Expedient de concessió a Felipe Sánchez Babot, 1955.*

A finals dels anys 60, en observar que hi havia una limitació per concedir la Medalla d'Or de la Ciutat, l'alcalde, Ignacio de Ribot y de Batlle, sol·licità augmentar-les fins a dotze. Això s'explica perquè, de les tres classes (or, plata i coure), la primera només la podia concedir el govern central a proposta de l'ajuntament gironí, només es podia concedir en casos excepcionals “y verdaderamente extraordinarios” i, com s'ha apuntat, en cap cas podien excedir de cinc els seus posseïdors, que havien d'estar vius. L'alcalde ho considerava “excesivamente limitado [...], estimándose que dicho tope debería ser aumentado discrecionalmente”. Ho aconseguí el 1973, malgrat que el nombre no podia excedir de dotze.²²

Tot i aquesta ampliació, l'Ajuntament de Girona ja havia posat en marxa una solució per superar aquest límit. Així, el 3 de febrer de 1967, el Ple municipal va aprovar un nou guardó, la “Placa de los Veros”, nom que pren del vairat d'ondes de l'escut de la ciutat.²³ Era una nova distinció honorífica que aspirava a ser més moderna, seguidora dels nous temps, amb una forma quadrada, esmaltada i amb el vairat en or o argent. Comparat amb la Medalla de la Ciutat, per concedir una placa només calia posar-ho en coneixement del governador civil. Això va fer que, en pocs anys, se'n concedissin unes quantes. En total, en foren lliurades 14 d'or, 29 de plata i 1 de bronze.²⁴

Quan les eleccions municipals del mes d'abril de 1979 comportaren l'elecció democràtica del govern de la ciutat, el Llibre de Registre no es va tornar a utilitzar. Per substituir i adequar a la normalitat democràtica el reconeixement de la ciutat a persones, col·lectius i institucions, l'Ajuntament de Girona va aprovar, en sessió plenària del dia 10 de gener de 1995, el Reglament de distincions de l'Ajuntament de Girona, que regula la concessió de les distincions Athenea i Ciutadania i el guardó Carlemany. I així quedà tancat el llibre de Medalles de la Ciutat, que en registrava un total de 7 d'or, 32 d'argent i 11 de coure, l'octubre de 1995, essent alcalde Joaquim Nadal i Farreras.

Cal afegir, a aquesta llista de medalles, l'editada fa uns anys per l'Associació El Baluard, centre d'estudis històric i fets d'armes de Girona, que en promou una amb l'anvers que també reproduïx el quadre *El gran dia de Girona* i, al revers, la llegenda “Soldat de Plom”.

22. L'edicta on es comunicava l'exposició pública del canvi proposat en el Reglament es publicà amb el número 3.204 al BOPG. *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, Girona, 29 de maig de 1973, núm. 64, p. 1030. Vegeu també: Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Ajuntament de Girona. Lligall: *Medalla de la Ciutat. Creació i reglament, 1941. Augment de concessions, 1973*.

23. Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Ajuntament de Girona. Distincions. *Expediente de creación y reglamento de la Placa de los Veros de la Ciudad. Placa Veros de la Ciutat, 1966-1978*.

24. Es conserven els expedients de les concessions, com el del ministre d'Obres públiques, Federico Silva Muños (Vero d'Or de 1969); el del director general de Transports Terrestres i procurador a les corts franquistes, Santiago de Cruylles de Peratallada y Bosch (Vero d'Or de 1969); el del cronista oficial Joaquim Pla i Cargol (Vero de Plata de 1970), i d'altres de perfils tan dispars com el president d'IBERIA Emilio de Navascués (Vero d'Or), l'*Hermano* de La Salle Tomás Vila Figueras (Vero d'Or), el *maestro nacional* Miguel Vidal Ferrer (Vero d'Or), o el jurat dels *Premios Inmortal Gerona* (Vero de Plata). Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Ajuntament de Girona. Referència: R. 12.534.